

การสงเคราะห์ภรรยา : มงคลชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์

Cherishing of wife : Auspicious life according to The Buddhist Concept

ศักดิ์พงษ์ โสภาร

Sakdipong Sopajorn

ถาวร วรบุตร

Thaworn Worabuttara

วาริณี โสภาร

Warinee Sopajorn

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus

Author for Correspondence: Email : Sakdipong2351@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสงเคราะห์ภรรยาตามแนวพุทธศาสตร์ และมงคลชีวิตสำหรับหลักการเลี้ยงดูการสงเคราะห์ภรรยาตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีการบัญญัติไว้ในมงคล 38 ทรงแนะนำสั่งสอนแนวทางปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิต อันเป็นแนวทางเพื่อความสุขและความเจริญก้าวหน้าของชีวิตแก่ผู้ที่สามารถปฏิบัติอย่างสมบูรณ์

“ทาสงคโห อ่านว่า ทาสะสังคะโห” หมายถึง เมื่อชายหญิงได้อยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยาแล้ว สามีจะต้องมีหน้าที่เลี้ยงดูภรรยา และตัวภรรยาเองจะต้องทำตัวให้เหมาะสมต่อการเลี้ยงดูด้วยเช่นกัน และหลักการเลี้ยงดูภรรยา เช่น การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ การสงเคราะห์ภรรยาจึงมีกุสโลบายอย่างแยบคายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำมาปฏิบัติตาม จะก่อให้เกิดความสมดุลแก่ระบบโครงสร้าง และหน้าที่ของสมาชิกในสังคม

คำสำคัญ: การสงเคราะห์ภรรยา, ตามแนวพุทธศาสตร์

Received: 24/03/64 Revised:24/05/64 Accepted:02/06/64

Abstract

The purpose of this study was to study about cherishing of wife according to the Buddhist concept and Auspicious life that the Lord Buddha who prescribed in the auspicious 38 things or 38 Mangala Sutta and taught the way of treating life for bring one happiness, prosperity, and auspice in life.

Tarasangaho means man and woman got married, promised to live together, and took care of each other or shorten call spouse. The obligations and responsibilities of husband must support and raise his wife. On the other hand, his wife must be neat to be easy to follow her husband also. The principle of raising a wife was mutual respect, praised, not disrespectful, and not cheating. All of these were the ingenious strategy of the Lord Buddha for teaching his Buddhist. If Buddhists have embraced, it will create a balance for the structural system and member's responsibility in society.

Keywords; Cherishing of wife, According to the Buddhist concept

บทนำ

พระไตรปิฎกและอรรถกถา เล่มที่ 41 ในชุดทกนิกาย คาถารธรรมบท ปุพพวรรคที่ 4 เรื่อง นางวิสาขา ส่วนหนึ่งของเรื่อง ได้กล่าวถึง หลักการครองเรือนนางวิสาขา ของ ธนัญชัยเศรษฐี ธนัญชัยเศรษฐีได้ให้อโวกาแก่นางวิสาขา ในการไปอยู่ในสกุลพ่อสามีแม่สามีหลังแต่งงาน 10 ข้อ คือ

ไม่ควรนำไฟภายในออกไปภายนอก

ไม่ควรนำไฟภายนอกเข้าไปภายใน

พึงให้แก่คนที่ให้เท่านั้น

ไม่พึงให้แก่คนที่ไม่ให้

พึงให้แก่คนทั้งที่ให้ทั้งที่ไม่ให้

พึงนั่งให้เป็นสุข

พึงบริโภคให้เป็นสุข

พึงนอนให้เป็นสุข

พึงบำเรอไฟ

พึงนอบน้อมเทวดาภายใน

เรื่องราวข้างต้น เป็นเนื้อหาคำสอนของการประพฤติกรรมที่ดีของหญิงที่ต้องกระทำเมื่อต้องแต่งงานเข้าสู่บ้านของสามี และมีข้อปฏิบัติที่ดีต่อพ่อแม่ของสามี ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

โอวาทข้อที่ 1 อนโต อคฺคิ พหิ น นีหริตฺตพฺโพ ไฟในอย่านำออก หมายความว่า อย่านำความไม่ดีของพ่อ แม่พี่และสามีออกไปพูดให้คนภายนอกฟัง

โอวาทข้อที่ 2 พหิ อคฺคิ อนโต น นีหริตฺตพฺโตะ ไฟนอกอย่านำเข้า หมายความว่า เมื่อคนภายนอกตำหนิ พ่อแม่พี่และสามีอย่างไร อย่านำมาพูดให้คนในบ้านฟัง

โอวาทข้อที่ 3 ทนฺตสฺสฺสฺว ทาทพฺพํ ควรให้แก่คนที่ให้เท่านั้น หมายความว่า ควรให้แก่คนที่ยืมของไปแล้วแล้วนำมาส่งคืน

โอวาทข้อที่ 4 อทนฺตสฺส น ทาทพฺพํ ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ หมายความว่า ไม่ควรให้แก่คนที่ยืมของไปแล้ว แล้วไม่นำมาส่งคืน

โอวาทข้อที่ 5 ทนฺตสฺสฺสฺวปิ อทนฺตสฺสฺวปิ ทาทพฺพํ ควรให้ทั้งแก่คนที่ให้และไม่ให้ หมายความว่า เมื่อมีญาติมิตรผู้ยากจนมาขอความช่วยเหลือพึงพาอาศัย เมื่อให้ไปแล้วจะให้คืนหรือไม่ให้คืน ก็ควรให้

โอวาทข้อที่ 6 สุขํ นิสิตฺตพฺพํ พึงนั่งให้เป็นสุข หมายความว่า ไม่นั่งในที่กีดขวางพ่อ แม่พี่และสามี

โอวาทข้อที่ 7 สุขํ ภุจฺจิตฺตพฺพํ พึงนอนให้เป็นสุข หมายความว่า ไม่ควรนอนก่อนพ่อ แม่พี่และสามี

โอวาทข้อที่ 8 สุขํ นิปฺชฺจิตฺตพฺพํ พึงบริโภคให้เป็นสุข หมายความว่า ควรจัดให้พ่อ แม่พี่และสามีบริโภคแล้ว ตนจึงบริโภคภายหลัง

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

โอวาทข้อที่ 9 อคฺคิ ปริจฺจิตฺตํ พึงบำเรอไฟ หมายความว่า ให้มีความสำนึกอยู่เสมอว่า พ่อผู้ แม่ผู้ และสามีเป็นเหมือนกองไฟ และพญานาคที่จะต้องบำรุงดูแล

โอวาทข้อที่ 10 อนฺโต เทวตา นมสฺสิตพฺพา พึงนอบน้อมเทวดาภายใน หมายความว่า ให้มีความสำนึกอยู่เสมอว่า พ่อผู้ แม่ผู้ และสามีเป็นเหมือนเทวดาที่จะต้องให้ความนอบน้อม (พรรษาศิริ, 2559)

จากการอธิบายผู้เขียนมีความสนใจการสังเคราะห์รยาตามแนวพุทธศาสตร์ สำหรับการครองเรือน ให้มีความสุขที่ใช้ได้ตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบันและอนาคตชีวิตสมรส ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็น นารสแห่งธรรมชาติ มาผสมกลมกลืนให้ชีวิตมีความสุข

มงคล 38 ประการ

มงคล คือเหตุแห่งความสุข ความก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้พึงปฏิบัติ นำมาจากบทมงคลสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหาเทวดาที่ถามว่า คุณธรรมอันใดที่ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ นั่นคือ "มงคลชีวิต" ซึ่งมี 38 ประการได้แก่

1. การไม่คบคนพาล	2. การคบปัญฑิต	3. การบูชาบุคคลที่ควรบูชา
4. การอยู่ในถิ่นอันสมควร	5. เคยทำบุญมาก่อน	6. การตั้งตนชอบ
7. ความเป็นพหูสูต	8. การรอบรู้ในศิลปะ	9. มีวินัยที่ดี
10. กล่าววาจาอันเป็นสุภาสิต	11. การบำรุงบิดามารดา	12. การสังเคราะห์บุตร
13. การสังเคราะห์ภรรยา	14. ทำงานไม่ให้คั่งค้าง	15. การให้ทาน
16. การประพฤติธรรม	17. การสังเคราะห์ญาติ	18. ทำงานที่ไม่มีโทษ
19. ละเว้นจากบาป	20. สรรวมจากการตักน้ำเมา	21. ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย
22. มีความเคารพ	23. มีความถ่อมตน	24. มีความสันโดษ
25. มีความกตัญญู	26. การพึงธรรมตามกาล	27. มีความอดทน
28. เป็นผู้ว่าง่าย	29. การได้เห็นสมณะ	30. การสนทนารธรรมตามกาล
31. การบำเพ็ญตบะ	32. การประพฤติพรหมจรรย์	33. การเห็นอริยสัจ
34. การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน	35. มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม	36. มีจิตไม่เศร้าโศก
37. มีจิตปราศจากกิเลส	38. มีจิตเกษม (คงยุทธ จารุชัยมนตรี, 2555)	

เป็นธรรมะหมวดที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และการนำไปถือปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นหมวดธรรมะ ที่เป็นขั้นเป็นตอนเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสมบูรณ์พร้อม คือฝึกให้เป็นคนดี มีความพร้อมในการฝึกตนเองเป็นคนมีประโยชน์ มีจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ต่อตนเอง บุคคลรอบข้าง ครอบครัวและสังคม เป็นธรรมะเบื้องต้นที่สามารถน้อมนำมาใส่ตัวได้เต็มที่ ถือเป็นการฝึกปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสให้ลดลงและสูญสิ้นไป ผลจากการปฏิบัติจนหมดกิเลส และยังประโยชน์สูงสุด ของการปฏิบัติให้เกิดขึ้น คือ ผู้ปฏิบัติจะมีจิตใจที่สะอาด บริสุทธิ์ บริบูรณ์ หมดกิเลส สามารถทำพระนิพพานให้แจ้ง สร้างบารมีให้ถึงที่สุดแห่งธรรมได้ในที่สุด (ธนวรรร เชื้อวังเย็น, 2563)

ทั้งนี้ผู้เขียนขอหยิบยกหลักธรรมในประเด็นที่เหมาะสมสำหรับการครองเรือนและการดำเนินชีวิตคู่มาพิจารณา นั่นคือ มงคล ๓๘ ประการข้อที่ ๑๓ การสงเคราะห์ภรรยา (สามี) เพราะถือเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญสำหรับผู้คนในสังคม เพราะสถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่จะต้องผลิตสมาชิกที่ได้ออกมาสู่สังคม ดังนั้นพื้นฐานที่มั่นคงลำดับแรกของการสร้างชีวิตคู่ นั่นคือ การสงเคราะห์กันระหว่างภรรยาและสามี

ความหมายของคำว่า ภรรยา - สามี

ภรรยา แปลว่า ผู้ควรเลี้ยง เมีย ภริยา หญิงที่เป็นคู่ครองของชายคู่กับสามี

สามี ภรรยา สามี แปลว่า ผู้เลี้ยง ผัว ชายที่เป็นคู่ครองของหญิง คู่กับภรรยา หรือภริยา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554) คำทั้งสองนี้ เป็นคำที่แฝงความหมายอยู่ในตัว และเป็นคำคู่กัน ผู้ชายที่ได้ชื่อว่าสามีก็เพราะเลี้ยงดูภรรยา ผู้หญิงที่จะได้ชื่อว่าภรรยาก็เพราะทำตัว เป็นคนควรเลี้ยง

การได้มาซึ่งชีวิตคู่สามีภรรยา

การเป็นสามีภรรยากันเป็นเรื่องที่จะว่ายากก็เหมือนง่าย แต่ครั้งจะว่ายากก็เหมือนยาก เพราะเพียงแต่มีการตั้งคำถามว่า “ทำอย่างไรสามีภรรยาจึงจะมีความรักยั่งยืนอยู่กินกันราบรื่น ? ”

จากการวิเคราะห์ข้อคำถามเบื้องต้น ผู้เขียนสามารถอธิบายความหมายของข้อความที่ว่า “รักยั่งยืนอยู่กินราบรื่น” นั่นคือการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งคู่สามีภรรยาควรมีคุณสมบัติของคู่สร้างคู่สมที่เป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้สามีภรรยาครองชีวิตกันยืนยาว มีความสุข คือคู่สามีภรรยาต้องมีสมชีวิตรวม ได้แก่

1. สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน ได้แก่ มีหลักการ มีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนามีเป้าหมายชีวิตเหมือนกัน
2. สมศีลา มีศีลเสมอกัน ได้แก่ ความประพฤติศีลธรรมจรรยา กิริยามารยาทอบรมมาดีเสมอกัน
3. สมจาคา มีจาคะเสมอกัน ได้แก่ มีนิสัยเสียสละชอบช่วยเหลือ ไม่เห็นแก่ตัว ใจกว้างเสมอกัน
4. สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน ได้แก่ มีเหตุผล มีความคิดสร้างสรรค์ ไม่ดื้อด้านตันทุรัง เข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน สนทนาพูดคุยกันรู้เรื่อง (อิรภัทร สุริยพันธุ์, 2552)

หากสามีและภรรยาได้ปรารถนาจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในภพชาตินี้และตามไปครองคู่กันอย่างมีความสุขอีกในภพชาติต่อไป จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 4 ประการ คือ

1. มีศรัทธาเสมอกัน
2. มีศีลเสมอกัน
3. มีจาคะเสมอกัน
4. มีปัญญาเสมอกัน

ตามพุทธพจน์ที่แปลความจากภาษาบาลีกล่าวเช่นนั้น ท่านใช้คำว่า “*เสมอกัน*” ซึ่งคัดจากภาษาบาลีว่า “*สม*” (อ่านว่า สะ-มะ) แต่ในทางปฏิบัติคำว่า เสมอกัน นั่นคือการประพฤติเช่นไร จึงได้ชื่อว่าเสมอกัน

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ในข้อนี้ น่าจะมีคำอธิบายที่ชัดเจนเพื่อสะดวกต่อการปฏิบัติหากคู่สามีภรรยาคู่ใดปรารถนาจะมีคู่แท้ที่ยินดีพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้านั้นเอง

เมื่อวิเคราะห์จากสมชีวิสูตรในพระไตรปิฎก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสปฐมชีวิสูตร และ ทุติยสมชีวิสูตร มีเนื้อหาเหมือนกัน ในที่นี้คัดมาแสดงเพียงเท่าที่เกี่ยวกับเรื่อง การสงเคราะห์ภรรยา-สามี เท่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย หวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า”

สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย

เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ

สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม

เจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน

มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก

มีความประพฤติดูดีเสมอกันทั้ง 2 ฝ่าย

รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน

ทั้ง 2 ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้

มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่

ย่อมเพลิดเพลินบันเทิงใจในเทวโลก

ในทุติยสมชีวิสูตร มีเนื้อหาเหมือนในปฐมสมชีวิสูตร สารสำคัญจากเนื้อหาพระสูตรคือ คุณสมบัติของสามีภรรยาที่มีสิทธิ์ได้พบเห็นกัน ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าตามความปรารถนา จะต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน และมีปัญญาเสมอกัน

ประเด็นคำถามคือ อย่างไรจึงเรียกว่า มีสิ่งเหล่านั้นเสมอกัน ในเรื่องนี้มีคำอธิบายจากอรรถกถาเพียงสั้นๆ ว่า สมสพฐา ได้แก่ เป็นผู้เสมอ เป็นเช่นเดียวกันด้วยศรัทธา แม้จะแปลแล้ว ก็ยังมีคำถามต่อมาว่า ศรัทธาเช่นเดียวกันนั้น ศรัทธาในอะไร และต้องเหมือนกันระดับไหน ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป (นภาพร วรสาย์ณ, 2560)

วิเคราะห์ความหมายของการใช้ชีวิตคู่และการสงเคราะห์ภรรยา

จากประเด็นที่วิเคราะห์ในเบื้องต้น เนื้อหาของการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันระหว่างสามีและภรณานั้น การมีความเสมอกันแล้ว การสงเคราะห์ซึ่งกันและกันยังถือเป็นกุสโลบายที่ได้มีการกล่าวไว้ในมงคล 38 ประการ การสงเคราะห์ภรรยา (สามี) ในแนวความคิดทางศาสนาและปรัชญานั้นมีกุสโลบายที่แยบยลเปรียบเปรยได้กับการเลี้ยงอาหาร ถ้าลืมนับกับทำงานไม่ประสานกันก็มีหวังขบลิ้นตนเองต้องเจ็บปวดจนน้ำตาาร่วง เช่นกัน ในชีวิตการครองเรือน ถ้าสามีภรรยาไม่รู้จักสงเคราะห์กันและกัน ไม่มีความเข้าใจกัน นอกจากจะไม่มีความรักในชีวิตรแล้ว ทั้งสองฝ่ายก็มีหวังซ้ำใจจนน้ำตาาร่วงได้เฉกเช่นเดียวกัน (มณฑกาล พุทธชื่อน, 2563)

เมื่อทราบกุสโลบายคำสอนของการครองคู่ ตามหลักมงคล 38 ข้อที่ 13 การสงเคราะห์ภรรยา (สามี) สอดคล้องกับคำโบราณที่กล่าวว่า ภรรยานั้นมี 7 วธภรรยา โจรีภรรยา อัยยาภรรยา มาตาภรรยา ภคินีภรรยา สขีภรรยา และทาสีภรรยา หากจะดูใครเป็นสามี – ภรรยา จัดอยู่ในประเภทใดนั้นก็ต้องดูหลังจากแต่งงานแล้ว ชัก ระยะเวลาหนึ่งจึงจะชัด ซึ่งการแต่งงานมีอยู่ 7 ระยะ คือ

1. ระยะแต่ง คือก่อนเป็นสามีภรรยา กัน ต่างคนต่างแต่ง ทั้งแต่งตัว แต่งท่าทาง อดคุณสมบัติ ให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็น

2. ระยะงาน คือหลังจากเป็นสามีภรรยา กันแล้ว ต่างคนต่างต้องทำงานตามหน้าที่ ใครมีข้อดี ข้อเสีย มีความรู้ความสามารถ มีความประพฤติอย่างไรก็จะปรากฏชัดเจนออกมามงคลที่ ๑๓ สงเคราะห์ภรรยา สามี (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2557)

จากการอธิบายข้างต้นมีความสอดคล้องกับ พระมหาสุนทร สุนทรธมโม (เสนาชูย), (2551) นิทานชาดก เรื่อง สุชาดาชาดก เรื่องมีอยู่ว่า ในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่วัดเชตวันเมืองสาวัตถี ทรงปรารภนางสุชาดาน้องสาวของนางวิสาขาซึ่งเป็นลูกสะใภ้ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางสุชาดาสำคัญตนว่าเป็นลูกสาวของตระกูลใหญ่ จึงไม่ยอมก้มหัวให้กับใคร ๆ ในครอบครัวสามีแม้กระทั่งปู่และย่า เทียวดูค่าเหมือนดีทาสรับใช้ในเรือนของสามีอยู่เป็นประจำ ต่อมาวันหนึ่ง พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เข้าไปฉันที่บ้านของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ขณะที่กำลังแสดงธรรมอยู่นั้นเอง ได้ยินเสียงเอะอะโวยวาย จึงตรัสถามท่านเศรษฐี เมื่อเศรษฐีกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว พระองค์จึงรับสั่งให้เรียกนางมาเข้าเฝ้า และตรัสถามนางว่า "สุชาดา ภรรยา มี 7 จำพวก เธอเป็นภรรยาจำพวกไหน " นางสุชาดาไม่ทราบจึงกราบทูลว่า " ข้าพระองค์ไม่ทราบว่าพระองค์ตรัสหมายถึงอะไร โปรดอธิบายด้วยเถิดพระเจ้าข้า " จากนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสแสดงเทศนา ภรรยา 7 จำพวก ให้นางสุชาดาฟัง เมื่อพระพุทธองค์เทศนาเรื่องภรรยา ๗ จำพวกจบเท่านั้น นางสุชาดาได้เป็นพระโสดาปัตติผลทันที จึงกราบทูลว่า " ข้าพระองค์ขอเป็นทาสีภรรยา ภรรยาเสมือนดังทาส พระเจ้าข้า " ถวายบังคมขอขมาพระพุทธเจ้าแล้วก็ไป เมื่อกลับถึง วัดเชตวันพวกภิกษุพากันสนทนาลงถึงนางสุชาดาที่เป็นหญิงสะใภ้ผู้ดีร้าย พอได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์แล้วกลับเป็นหญิงเรียบร้อยไปได้

ในขณะที่ นิทานชาดก เรื่อง นิทานมาสาธก อันเป็นเรื่องราวจากพระพุทธเจ้าเพื่อคลายความสงสัยของพวกภิกษุ และสามารถอธิบายเรื่องประเภทของภรรยา หรือลักษณะของหญิงที่มีความงามพร้อมทั้งภายในและภายนอกนั้นควรสำรวจทั้งวาจา ดังเรื่องเล่ามีอยู่ว่า กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพรหมทัต เมืองพาราณสี พอเจริญวัยได้ไปศึกษาศิลปะที่เมืองตักกสิลา เมื่อพระราชบิดาสวรรคตแล้วก็ได้ขึ้นครองราชย์สืบมา พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองโดยธรรม แต่พระมารดาเป็นผู้มักโกรธดุร้าย ชอบด่าว่าหาสบรวารอยู่เสมอ พระองค์คิดหาวิธีจะตักเตือนพระมารดาแต่ก็ยังไม่ได้

วันหนึ่ง พระองค์เสด็จไปสวนหลวงพร้อมด้วยพระมารดา มีบริวารแวดล้อมไปด้วยคณะใหญ่ พวกข้าทาสบริวารพอได้ยินเสียงนกต้อยตีวิดร้องก็พากันปิดหูพร้อมกับบ่นว่า " เจ้านกบ้า เสียงไม่ไพเราะก็ยังไม่ร้องอยู่ได้ ไม่อยากฟัง " ลำดับนั้นได้ยินเสียงนกดูเหว้าร้องสำเนียงไพเราะก็พากันชื่นชมว่า " เสียงเจ้าช่างไพเราะจริง ๆ ร้องต่อไปเรื่อย ๆ อย่าได้หยุดนะ " พระองค์คิดว่าได้โอกาสตักเตือนพระมารดาแล้ว จึงตรัสเป็นพระคาถาว่า

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

" ธรรมดาสัตว์ทั้งหลายที่สมบุรณ์วรรณะ มีเสียงอันไพเราะ น่ารักน่าชม
แต่พูดจาหยาบกระด้าง ย่อมไม่เป็นที่รักของใคร ๆ ทั้งในโลกลี้และโลกหน้า
พระองค์ก็ได้เห็นมิใช่หรือว่า นกคู้เหว่าลีคำตัวนี้มีสีไม่สวย ลายพริ้วไปทั้งตัว
แต่เป็นที่รักของสัตว์ทั้งหลายจำนวนมาก เพราะร้องด้วยเสียงอันไพเราะ
เพราะฉะนั้น บุคคลควรพูดคำอันสละสลวย คิดก่อนพูด พูดพอประมาณไม่ฟุ้งซ่าน
ถ้อยคำของผู้ที่แสดงเป็นอรรถเป็นธรรม เป็นถ้อยคำอันไพเราะ เป็นถ้อยคำที่เป็นภาษิต "

พระมารดาได้สดับแล้วก็กลับได้สติ จำเดิมแต่วันนั้นมาก็กลายเป็นคนเพียบพร้อมด้วยมารยาทอันดีงามไม่ดูต่ำ
ว่าร้ายใคร ๆ ครองชีวิตโดยธรรมเสด็จไปตามยถากรรม

ในนิทานชาดก เรื่อง นิทานมาสาธก ข้างต้นที่พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเทศนาตักเตือนผู้เป็นบิดาให้
เข้าใจต่อสิ่งอันใดที่ความสวยงามหรือไม่สวยงามนั้น ขึ้นอยู่กับว่า สิ่งนั้น สัตว์ตัวนั้น หรือคนผู้นั้น ได้คิดร้าย
หรือเปล่งวาจาว่าร้ายต่อผู้อื่นหรือไม่ ควรเป็นคนเจรจาด้วยคำไพเราะอ่อนหวานเหมือนกับเสียงนกคู้เหว่าที่
ใคร ๆ ก็ลุ่มหลงอยากฟัง เฉากเช่น สรรพสัตว์ทั้งมวลในโลกหรือแม้แต่หญิงภรรยาที่มีสามีแล้วก็ตาม หากมี
หน้าตาชั่วร้าย หยาบ รุปร่างไม่สวยงามเพียงใด แต่ไม่เคยกล่าวร้ายคนอื่นอยู่ฉันใด ก็ย่อมสวยงามอยู่ฉันนั้น ซึ่ง
ตรงกับ มงคลข้อที่ 13 ประเภทของภรรยาที่เป็น มาตารียา ภคินีภรรยา สขีภรรยา และทาสีภรรยา ที่ล้วน
จะต้องรู้จักพูดจาไพเราะเสนาะหุต่อคนรอบข้างและสามีเสมอ มีความหมายไปในทิศทางเดียวกับ นิทานชาดก
เรื่อง สุชาดาชาดก ที่เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าทรงเทศนาถึงภรรยา ๗ ประเภท เสร็จสิ้นแล้ว แล้วทรงนางสุชาดาว่า
ภรรยา ๓ จำพวกแรกต้องตกนรก ส่วนภรรยา 4 จำพวกหลังไปเกิดใน เทวโลกชั้นนิมมานรดี ภรรยา 7 จำพวก
นี้ เธอจะเป็นจำพวกใด เมื่อนางได้สดับรับฟังการเทศนาและการตั้งคำถามของพระพุทธองค์ จึงทรงเข้าใจว่า
การเป็นหญิง หรือเป็นภรรยา ที่เป็นที่รักของคนรอบข้างและสามีนั้น จะต้องเลือกเป็นภรรยาตามแบบอย่าง 4
จำพวกหลังนั้น

เหตุอันสมควรและไม่สมควรแก่การสงเคราะห์ภรรยา

จากการตีความในเบื้องต้น พระพุทธเจ้าได้ทรงเทศนาถึงลักษณะภรรยาทั้ง ๗ ประเภท ที่มีทั้งจำพวก
ที่ควรเอาเป็นแบบอย่าง และไม่ควรเอาเป็นแบบอย่าง ซึ่งภรรยาในกลุ่มจำนวนที่ควรเอาเป็นแบบอย่างนั้น คือ

ภรรยาจำพวกที่ 4 โอบอ้อมอารี ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลทุกเมื่อ ตามรักษาสามี
เหมือนแม่รักษาลูก รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้ นี้เรียกว่า มาตารียา ภรรยาเสมื่อดังมารดา

ภรรยาจำพวกที่ 5 มีความเคารพสามี มีความละเอียดใจ ทำตามความพอใจสามี คล้าย
น้องสาวเคารพพี่ชาย นี้เรียกว่า ภคินีภรรยา ภรรยาเสมื่อดังน้องสาว

ภรรยาจำพวกที่ 5 เห็นหน้าสามีย่อมร่าเริงยินดี คล้ายกับเพื่อนรักมาเยี่ยมเยียนบ้าน
รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล มีศีลมีวัตรปฏิบัติต่อสามี นี้เรียกว่า สขีภรรยา ภรรยาเสมื่อดังเพื่อน

ภรรยาจำพวกที่ 7 เป็นคนที่ไม่มีความซิงโกรธ ถึงจะถูกคุกคามก็ไม่มีความคิดประทุษร้าย
อดกลั้นต่อสามี เอาใจสามีเก่ง นี้เรียกว่า ทาสีภรรยา ภรรยาเสมื่อดังทาส

ในขณะที่ลักษณะของภรรยาที่ไม่ควรนำมาเป็นแบบอย่างนั้น คือ

ภรรยาจำพวกที่ 1 มีจิตคิดประทุษร้ายสามี มิได้ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่สามี รักใคร่ในชายอื่น ดูหมิ่นล่วงเกินสามี ขวนขวายเพื่อจะฆ่าสามี นี้เรียกว่า วรภรรยา ภรรยาเสมือนดังเพชรฆาต

ภรรยาจำพวกที่ 2 สามีได้ทรัพย์มามอบให้ภรรยาเก็บรักษาไว้ แต่ภรรยาไม่รู้จักเก็บรักษา ปราบปรามแต่จะใช้ทรัพย์นั้นให้หมดไป นี้เรียกว่า โจริภรรยา ภรรยาเสมือนดังโจร

ภรรยาจำพวกที่ 3 เกียจคร้านทำงาน กินจุ มักโกรธ มักดุด่า กดขี่คนใช้ นี้เรียกว่า อัยยาภรรยา ภรรยาเสมือนดังเจ้านาย (พระมหาสมุทร สุนทรธมโม (เสนาชูย), 2551)

จากประเด็นข้างต้นมีความสอดคล้องต่อบทบาทหน้าที่อันพึงสมควรปฏิบัติที่ มณฑล พุทธชื่อน (2563) สรุปว่าบทบาทหน้าที่ของภรรยา พึงปฏิบัติต่อสามีด้วยความยินดีและความพอใจในหน้าที่ของตน นั้นมีแนวทางการปฏิบัติได้ด้วยการประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน อันประกอบด้วย

1. จัดการงานดี จัดบ้านให้สบายน่าอยู่ จัดอาหารให้ถูกปากและทันตามความต้องการ จัดเสื้อผ้าเครื่องใช้ให้สะอาดอยู่เสมอดูแลลูกเต้าให้ความรักอบอุ่น ให้ลูกเติบโตขึ้นมาด้วยสุขภาพแข็งแรงและเป็นคนดี

2. สงเคราะห์ญาติข้างสามี ด้วยการเอื้อเฟื้อ กล่าววาจาไพเราะ ให้ความช่วยเหลือตามฐานะที่จะทำได้

3. ไม่นอกใจ จงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อสามีเพียงผู้เดียว

4. รักษาทรัพย์ให้ดี ไม่ฟุ่มเฟือย แต่ก็ไม่ตระหนี่ รู้จักใช้ทรัพย์ให้เป็น

5. ขยันทำงาน ขยันขันแข็งทำงานบ้าน ไม่เอาแต่กิน นอน เทียว หรือเล่นการพนัน

อานิสงส์การสงเคราะห์ภรรยา (สามี)

เมื่อสมัยพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสเรื่องมงคลสมรสไว้สั้นๆ เพียงคำเดียวว่า สังคหะ แปลว่า การสงเคราะห์กัน และให้ปฏิบัติตามหลักสังคหัตถ์ 4 เพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก และหลักสังคหะ สงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิมสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ อันประกอบด้วย

1. ทาน การให้ปันแก่กัน คนเราถ้ารักที่จะอยู่ด้วยกันต้องปันกันกิน ปันกันใช้ หามาได้แล้ว ควรรวมกันไว้เป็นกองกลางแล้วจึงแบ่งกันใช้ หากไม่เอามารวมกัน อาจเกิดการระแวงกันได้ ที่ใดที่ปราศจากการให้ที่นั้นย่อมแห้งแล้งเหมือนทะเลทราย การปันกันนี้รวมทั้งการปันทุกข์กันในครอบครัวด้วย เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีความทุกข์ มีปัญหา ก็ควรนำมาปรึกษากัน อีกฝ่ายก็ต้องรับรู้จักรับฟังและปลุกปลอบให้กำลังใจ

2. ปิยวาจา พูดกันด้วยวาจาไพเราะ แม้การตักเตือนกันก็ต้องระมัด ระวังคำพูด ถ้าถือเป็นคนเองมากเกินไป อาจจะทำให้เกิดทิฐิ ทำให้ครอบครัวไม่สงบสุข โดยถือหลักว่า ก่อนแต่งงานเคยพูดไพเราะอย่างไร หลังแต่งงานก็พูด ให้ไพเราะ อย่างนั้น

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3. อัตถจริยา ฝึกฝนตนให้เป็นประโยชน์ คือมีความรู้ความสามารถ แล้วนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่นั้นมาช่วยเหลือกัน ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อกันในทุกด้าน เมื่อรู้ว่าอะไรดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ก็นำมาเล่าสู่กันฟัง พยายามศึกษาหาความรู้ทางธรรม เอาใจมาเกาะกับธรรมให้มากสามิภรรยา นั้นเมื่อทะเลาะกันมักจะโยนความผิดให้อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งแท้จริงแล้วย่อมมีความผิดด้วยกันทั้งคู่ อย่างน้อยก็ผิดที่ไม่หาวิธีที่เหมาะสมแนะนำตักเตือนกัน ปลอ่ยให้อีกฝ่ายหนึ่งทำความผิด

4. สมนัตตตา วางตัวให้เหมาะสมกับที่ตัวเป็น เป็นพ่อบ้านก็ทำตัวให้สมกับเป็นพ่อบ้าน เป็นแม่บ้านก็ทำตัวให้สมกับเป็นแม่บ้าน ต่างก็วางตัวให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทั้งในบ้านและนอกบ้าน ซึ่งข้อนี้จะประพฤติ ปฏิบัติให้ดี ต้องฝึกสมาธิให้ใจผ่องใสเป็นปกติ เพราะคนที่ใจผ่องใสจะรู้ว่าในภาวะเช่นนั้น ควรจะวางตนอย่างไร ไม่ระเริงโลภจนวางตนไม่เหมาะสม (พระโสภณ โสภโณ (ทองสม), 2563)

บทสรุป

สามารถกล่าวได้ว่า ประเภทของภรรยา มีทั้งสิ้น 7 ประเภท หากมองในมุมของบุุคคลคนทั่วไป เห็นสมควรว่าภรรยาที่เป็นภรรยาที่ดี เฉกเช่น มาตาริยา ภคินีภริยา ภริยา และ ทาสีภริยา เท่านั้นจึงจะสมควรแก่การได้รับการสงเคราะห์ เพื่อให้การใช้ชีวิตคู่ร่วมกันนั้นมีความราบรื่นและยั่งยืน แต่หากวิเคราะห์ให้ละเอียดถี่ถ้วน จะพบว่า ระยะเวลาอันเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการพิสูจน์อุปนิสัยของภรรยาแต่ละออกให้เห็นมากยิ่งขึ้น ฉะนั้นคู่ครองหลาย ๆ คู่ มักจะไม่สามารถประคับประครองชีวิตคู่ของตนเองได้ เมื่อรู้จักนิสัย และรู้ว่าภรรยาของตนเองนั้นจัดอยู่ในประเภท วรกาภริยา โจริภริยา และอัยยาภริยา ซึ่งลักษณะเหล่านี้อาจจะมิปัจจัยที่ผลักดันส่งผลให้ภรรยา ผู้เคยเพียบพร้อมเป็นเอ็นดูต่อสามีเมื่อครั้งก่อนแต่งงานเปลี่ยนไป เช่น สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมของสามี หรือบุคคลรอบข้าง ภาวะความเครียดจากปัจจัยภายนอก ครอบครัว สภาวะการเงินการงานที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น ฉะนั้นการสงเคราะห์ภรรยาที่มีลักษณะตามที่อธิบายมาข้างต้นทั้ง 7 ประเภทนั้น สามีควรจะเป็นผู้เข้าใจ คอยสั่งสอน ตักเตือน ชักจูงให้ภรรยาไม่สุ่ทางเสื่อมอยู่เสมอจึงจะถือเป็นสงเคราะห์ภรรยาให้มีความเสมอตน

มงคล 38 ประการ มงคลที่ 13 นั้นจึงถือเป็นหลักธรรมที่ได้มีการบันทึกไว้และใช้เพื่อการสั่งสอนบุคคลอันเป็นสตรี หรือผู้หญิง ในฐานะผู้ครองเรือนที่เป็นภรรยา สะใภ้ หรือมารดา ควรยึดถือปฏิบัติต่อการดำรงชีวิตอยู่กับคนรอบข้าง และบุคคลอันเป็นที่รักในครอบครัวให้เป็นแบบอย่างได้อย่างแยบยล ในทางเดียวกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงสอนให้ยึดหลักคล้ายกันคือ ทรงสอนให้ยึดเหนี่ยวน้ำใจกันไว้ด้วยคุณธรรมที่เรียกว่า สังคหะ แทนการสงเคราะห์ ที่ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติต่อกัน จะเป็นเงื่อนไข 2 วง วงหนึ่งคล้องไว้ในใจสามี อีกวงหนึ่งคล้องไว้ในใจภรรยา พราจากกันไปได้ แม้แต่ความตายก็พรากได้เพียงร่างกาย ส่วนดวงใจนั้นยังคงคล้องกันอยู่ชั่ววันรันดร์

บรรณานุกรม

- คงยุทธ จารุชัยมนตรี. (2555). มงคล 38 ประการ. สืบค้น 3 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.nectec.or.th/schoolnet/library/create-web/10000/religion/10000-6101.html> .
- ธนวรรธน์ เข้าวังเย็น. (2563). **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง มงคล 38**. สืบค้น 3 ธันวาคม 2563 จาก <http://www.kalyanamitra.org>.
- นภาพร วรสายัณ. (2560). **วิเคราะห์สมชีวิตาธรรมสำหรับคู่สามีภรรยาในปัจจุบัน**. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ 2(3) : หน้า 32-42.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.
- พระไตรปิฎกและอรรถกถา เล่มที่ 41 หน้าที่ 73 ถึงหน้าที่ 115 <https://uttayarndham.org/tripitaka-mp3-files-individual-track/2671/>.
- พรรษาศิริ. (2559). **10 โอวาทที่ใหม่เสมอสำหรับการครองเรือนให้มีความสุขที่ใช้ได้ตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบันและอนาคต**. สืบค้น 16 พฤษภาคม 2564 จาก <http://www.mongkoltemple.com/page02/daily012.html>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. (2557). **มงคลชีวิตฉบับ ทางก้าวหน้า**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทฐานการพิมพ์ จำกัด. หน้า 112-113.
- พระมหาสุนทร สุนทรธมฺโม (เสนาชูย). (2551). **หนังสือนิทานชาดก เล่มที่ 2**. หน้า 147-151.
- พระโสภณ โสภโณ (ทองสม). (2563). **การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนวัดใหม่ทุ่งคาอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา**. วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 7(3) : หน้า 18-19.
- มณฑกมล พุทธอ่อน. (2563). **มงคลที่ ๑๓ สงเคราะห์ภรรยา สามิ**. สืบค้น 2 ธันวาคม 2563 จาก http://www.kalyanamitra.org/2554/mngkhlchiwit38_detail.php?page=102 หน้า 34-35.
- อิรภัทร สุริยพันธุ์. (2552). **มโนทัศน์เรื่องเมียในสังคมไทย พ.ศ.2394-2478**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาระวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.